

الکوی جهان کراپی اسلامی

در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

تألیف:

محمود پروانه

با مقدمه

دکتر سید محمد رضا احمدی طباطبائی

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

الگوی جهان‌گرایی اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) ■ تألیف: محمود پروانه ■ بامقدمه:
دکتر سید محمد رضا احمدی طباطبائی ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ ویراستار ادبی:
میشم آقادی ■ چاپ اول: ۱۳۹۰ ■ قیمت: ۴۵۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
چاپ و صحافی: لاله کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۴۷-۰
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: پروانه، محمود، ۱۳۵۹
عنوان و نام پدیدآور: الگوی جهان‌گرایی اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) / محمود پروانه : بامقدمه
محمدرضا احمدی طباطبائی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری: ۲۴۸ ص.
شابک: ۴۵۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۴۷-۰۰
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: خمینی، روح الله رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۳۹ - ۱۳۶۸ - نظریه درباره
حکومت اسلامی
موضوع: خمینی، روح الله رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۳۹ - ۱۳۶۸ - نظریه های
سیاسی و اجتماعی
شناسه افزوده: احمدی طباطبائی، محمدرضا، مقدمه‌نویس
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ الف ۷ / ج ۸ / ۱۵۷۴ / DSR۵
رده بندی دیویی: ۰۸۴۲/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۰۸۹۲۲

فهرست مطالب

سخن ناشر	۱۱
مقدمه	۱۳

فصل ۱. کلیات	۱۷
۱-۱. تعریف مسأله، اهمیت و سؤال‌های اصلی پژوهش	۱۷
۲-۱. پیشینه و ضرورت انجام تحقیق	۱۸
۳-۱. فرضیه پژوهش	۲۰
۴-۱. اهداف پژوهش	۲۱
الف) اهداف نظری	۲۱
ب) اهداف کاربردی	۲۱
۵-۱. ساختار تحقیق	۲۲

فصل ۲. صورت‌بندی اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)	۲۵
مقدمه	۲۵
۱-۲. شناخت شناسی	۲۶
۱-۱-۲. امکان و روایی معرفتی	۲۶

۲۸	۲-۱-۲. مراتب شناخت
۳۰	۲-۲. روش شناسی
۳۰	۲-۲-۱. جامعیت روشی
۳۱	۲-۲-۲. تلازم و رابطه روش‌ها
۳۳	۲-۲-۳. عقلانیت، روش جهانی
۳۵	۲-۳. هستی‌شناسی
۳۶	۲-۳-۱. روش
۳۶	۲-۳-۲. کانون
۳۷	۲-۳-۳. وحدت
۳۸	۲-۳-۴. نظام احسن و تعادل
۴۰	۲-۳-۵. غایت‌مندی
۴۱	۲-۳-۶. قانون‌مندی
۴۱	۲-۳-۷. قداست
۴۱	۲-۴. انسان‌شناسی
۴۱	۲-۴-۱. اهمیت و صعوبت شناخت
۴۲	۲-۴-۲. ابعاد و مراتب وجودی
۴۵	۲-۴-۳. فلسفه آفرینش انسان
۴۵	۲-۴-۴. فطرت
۵۵	۲-۴-۵. عقلانیت
۵۷	۲-۴-۶. اختیار
۵۸	۲-۴-۷. انسان و تربیت
۶۳	۲-۵. جامعه‌شناسی
۶۳	۲-۵-۱. چرایی اجتماع
۶۵	۲-۵-۲. یگانگی اجتماعی

۲-۵-۳. نظم ارگانیک.....	۶۷
۲-۵-۴. اصالت فرد و جامعه.....	۶۸
۲-۵-۵. جامعه و حکومت.....	۶۹
۲-۶-۷. فرجام شناسی.....	۷۲
۲-۶-۱. فطرت، آرمان منجی و موعودگرایی.....	۷۳
۲-۶-۲. اعتلای آخرین.....	۷۶
فصل ۳. رویکرد جهان‌گرایی اسلامی امام خمینی (ره).....	
۳-۱. جهان‌گرایی.....	۸۷
۳-۱-۱. جهانی شدن مدرن.....	۸۸
۳-۱-۲. اسلام و رسالت جهانی.....	۹۶
۳-۱-۳. شباهت‌ها و تفاوت‌ها.....	۱۰۱
۳-۲. رویکرد جامع جهان‌گرایی اسلامی.....	۱۰۸
۳-۲-۱. رویکردهای جهان‌گرایی اسلامی مقارن نهضت امام خمینی (ره).....	۱۰۸
الف) رویکرد ویرانگر.....	۱۰۹
ب) رویکرد منفعل.....	۱۱۰
ج) رویکردهای فعال.....	۱۱۱
۳-۲-۲. رهیافت اول: نظم سیاسی، منافع ملی، مسئولیت‌های فراملی.....	۱۱۷
۳-۲-۳. رهیافت دوم: تحدید مسئولیت‌های فراملی.....	۱۲۱
۳-۲-۴. رویکرد جامع امام خمینی؛ دیالکتیک تنافع.....	۱۲۳
الف. نقد امام به رویکردهای مقارن.....	۱۲۳
ب. علل شکل‌گیری رویکرد امام.....	۱۳۰
۳-۳. صدور انقلاب به مثابه نقشه راه.....	۱۳۶
۳-۳-۱. پیشینه و چرایی.....	۱۳۶

۱۳۸.....	۲-۳-۳. صدور؛ دو زیستی راهبردی
۱۴۱.....	۳-۳-۳. ماهیت، اصول و روش صدور
۱۵۰.....	جمع‌بندی فصل
۱۵۵.....	فصل ۴. ارکان الگوی جهان‌گرایی امام خمینی (ره)
۱۵۵.....	مقدمه
۱۵۶.....	۴-۱-۱. تحقق حکومت اسلامی کارآمد
۱۵۶.....	۴-۱-۱. تشکیل نظام سیاسی اسلامی
۱۵۶.....	الف. چرایی حکومت اسلامی
۱۶۰.....	ب. چیستی حکومت اسلامی
۱۶۲.....	ج. چگونگی تحقق حکومت اسلامی
۱۶۷.....	۴-۱-۲. کارآمدی
۱۶۸.....	الف) کارآمدی در نگاه امام خمینی
۱۷۱.....	ب) نظریه کارآمدی: تفاهم ساختار و مبنا
۱۷۹.....	جمع‌بندی
۱۸۱.....	۴-۲. وحدت امت
۱۸۲.....	۴-۲-۱. وحدت در اندیشه فلسفی و عرفانی امام خمینی
۱۸۴.....	۴-۲-۲. ملیت و اتحاد اسلامی
۱۸۵.....	الف) ملیت؛ واقعیت طبیعی
۱۸۶.....	ب) امت؛ هویت اصیل
۱۸۷.....	ج) تنافر ملیت‌گرایی و امت
۱۹۱.....	۴-۲-۳. نظریه وحدت اسلامی: تقریب در نظر، وحدت در عمل
۱۹۱.....	الف) اختلاف طبیعی و معقول
۱۹۳.....	ب) تقریب نظری

فهرست مطالب □ ۹

ج) اتحاد عملی	۱۹۴
جمع‌بندی	۲۰۰
۳-۴. طلب اصلاح در نظام بین الملل	۲۰۲
۱-۳-۴. نقد نظام بین‌المللی نامطلوب کنونی	۲۰۲
۲-۳-۴. نظریه: طلب اصلاح در نظام جهانی، مبتنی بر فطرت، عدالت، تسام و مبارزه	۲۰۴
الف) راهبردها	۲۰۵
ب) اصول اصلاح طلبی در نظام بین‌الملل	۲۰۹
ج) آرمان‌گرایی واقع‌بینانه	۲۱۸
جمع‌بندی	۲۲۰
نتیجه‌گیری	۲۲۳
فهرست منابع	۲۳۱
نمایه‌ها	۲۴۳

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

وَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي

فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ

(قرآن مجید، سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی‌ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری یاد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متأثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. ازاین منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشانی را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که بیش از «ربع قرن» تجربه دارد و هم اکنون ثمرات نیکوی این شجره طیبه در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود در طلیعه دور جدید فعالیتش بتواند به توسعه و تقویت آنها در پرتو عنایات حضرت حق تعالی، اهتمام ورزد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و.... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

جهانی که ما در آن زندگی می‌کنیم به کشورهای مختلف با نقشه جغرافیایی خاص تقسیم شده است. نقشه جغرافیایی کشورها، وسعت سرزمین و ترکیب جمعیتی و قومی کشورها علی‌الاصول بر پایه تراضی و انتخاب ملل و اقوام مختلف شکل گرفته بلکه عمدتاً در بستر حوادث تاریخی و کشمکش‌ها و جنگ‌های گوناگون و متناوب و یا به دنبال مبارزات استقلال طلبانه ملت‌ها به ویژه در دوران معاصر پدیدار شده است. در دوران معاصر امپراتوری‌های بزرگی مانند امپراتوری عثمانی به تدریج دچار فروپاشی شده و از درون آنها کشورهای جدید و مستقلی پا به عرصه وجود نهاده و در جامعه بین‌الملل شخصیت حقوقی مستقل یافته‌اند. در کشورهای گوناگون و متکثر جهان امروز حکومت‌ها به نمایندگی از ملت‌های خود به دنبال کسب هر چه بیشتر منافع و دفع هر چه افزون‌تر ضرر و یا تهدید از قلمرو جغرافیایی خود هستند. قدرت اقتصادی، نظامی همبستگی و اراده ملی و سرمایه‌های اجتماعی ابزارهای مادی و معنوی کشورها در تعقیب منافع و مصالح خود در جامعه بین‌الملل محسوب می‌شوند. منافع ملی از ترکیب دو واژه منافع (Interest) و ملی (National) تشکیل شده است. هر یک از دو واژه یاد شده در واقع مفهومی انتزاعی از مصادیق خارجی و انضمامی است. در

مورد مصادیق عینی منافع ملی و این که کشورها بر اساس اهداف خود چگونه و در چه دایره‌ای می‌بایست به تعقیب آن پردازند مباحث پرمایه‌ای بر اساس رویکردهای مختلف در نظریات مربوط به روابط بین‌الملل عنوان شده است. مکتب واقع‌گرایی در روابط بین‌الملل که مورگنتا از مهمترین نظریه پردازان آن محسوب می‌شود بر این باور است که مفهوم منافع ملی در سطح جامعه بین‌المللی از عینیت یکسان برخوردار است و برای تمام کشورها بدون ملاحظه نظام ارزشی احیاناً متفاوت آن‌ها یکسان قابل تعقیب است. در این رویکرد منافع ملی بر پایه قدرت ملی تعریف می‌شود. قدرت ملی هر کشور ایجاد می‌کند که اهداف و منافع ملی از سوی دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی هر کشور در چارچوب و دایره توان و قدرت آن کشور تعریف شود نه ورای آن. در مکتب واقع‌گرایی محدودیت منابع و زمینه‌های تحقق اهداف در جامعه بین‌الملل، دلیل عمده این آموزه تلقی می‌گردد. البته در مقابل این نظریه واقع‌گرایانه، دیدگاه‌ها و رویکردهای انتقادی دیگری نیز مانند دیدگاه جمیز رزنا مطرح شده است که تلاش می‌کند منافع ملی کشورها را با توجه به زمینه‌های هنجاری مورد ملاحظه و مذاقه قرار دهد. لازم به یادآوری است که به هر شکل تحقق اهداف ملی و کسب منافع در جامعه بین‌الملل از سوی هر کشور منوط به حسن تدبیر و موفقیت دستگاه سیاست‌گذاری و سیاست خارجی هر کشور در تعامل با دیگر کشورها در سطح فراملی است. موضوع مناقشه برانگیز دیگری که در این حوزه قابل طرح است مسأله رابطه منافع ملی و سیاست‌های فراملی به ویژه در نظام‌های سیاسی ایدئولوژیک و هنجاری است. از آنجا که نظام‌های ایدئولوژیک بر پایه آموزه‌های هنجاری برای خود رسالتی فراملی قائلند موضوع رابطه و نسبت منافع ملی و سیاست‌های فراملی از چالش‌های مهم

نظری و عملی در این دسته از نظام‌های سیاسی محسوب می‌شود. در این اثر پژوهشی که حاصل تلاش قابل تقدیر جناب آقای محمود پروانه در پایان نامه کارشناسی ارشد «اندیشه‌های سیاسی در اسلام» است، نگارنده کوشیده است نسبت میان منافع ملی با سیاست‌های فراملی را در نظام جمهوری اسلامی ایران با توجه به اندیشه‌های بنیانگذار نظام اسلامی در ایران و عمدتاً با رویکرد درون دینی مورد بررسی و مطالعه قرار دهد و راهی جهت برون رفت از تعارض ظاهری و احتمالی میان دو حوزه یاد شده با رویکردی درون دینی و معطوف به نظریات امام خمینی در حوزه دیانت، سیاست و روابط بین‌الملل پیدا نماید.

دکتر سید محمدرضا احمدی طباطبائی